

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Abnoy Oy näkee tervetulleena lainsäädännöllisenä muutoksena sen, että 4 a §:ssä säädettäisiin nimenomaisesti kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten oikeudesta tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Hyvinvointialueelle muodostuu erityinen suojelutehtävä sijoitettuaan lapsen kodin ulkopuolelle. On tärkeää, että tätä yhteiskunnallista velvoitetta ja sijoitetun lapsen oikeutta lainsäädännöllisesti korostetaan suhteessa kodissaan asuviin lapsiin, joita hoivaavat vanhemmat tai muut huoltajat.

Rajanveto kasvatuksellisten toimenpiteiden ja lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden välillä on aiheuttanut sijaishuollon yksiköissä runsaasti erilaisia tulkinnanvaraisia tilanteita ja kysymyksiä, joihin ei ole saatu yhdenmukaisia ja yksiselitteisiä vastauksia esimerkiksi toimintaa valvovilta tahoilta ja substanssin tuntevilta juristeilta. Esimerkiksi tilanteet, joissa päihteidenkäytön vuoksi sijoitetut lapset oleskelevat toistensa huoneissa, ovat aiheuttaneet päänvaivaa yksiköissä.

Abnoy Oy näkee, että lakiin kirjatun kasvatuksellisen rajaamisen myötä sijaishuoltopaikoilla on nykytilannetta parempi mahdollisuus tehokkaammin ja ns. kodinomaisemmalla tavalla, ohjata ja kasvattaa lapsia. Abnoy Oy kuitenkin tunnistaa, että 4 a §:n 1 momenttiin kirjoitettu oikeus puuttua lapsen fyysiseen koskemattomuuteen lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi voi aiheuttaa sijaishuollon kentällä tulkinnanvaraisia tilanteita, pahimmillaan jopa ylilyöntejä. Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan kasvatuksellinen fyysiseen koskemattomuuteen puuttuminen on nyt ilmaistu liian löyhästi, etenkin kun hallituksen esityksen säädöskohtaisissa perusteluissa annetaan esimerkkinä vain fyysinen ohjaus kevyesti olkapäältä tai kädestä. Abnoy Oy pohtii, voisiko virke ”lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voidaan puuttua, jos se on välttämätöntä” olla esimerkiksi ”lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voidaan kuitenkin puuttua vain silloin, kun se on tapahtumahetkellä välttämätöntä lapsen ja muiden suojelemiseksi.”

Abnoy Oy haluaa tässä yhteydessä korostaa, että myöskään lastensuojelulain mukainen rajoitustoimenpide, kiinnipitäminen, ei lähtökohtaisesti saa satuttaa lasta eikä aiheuttaa hänelle kipua.

Abnoy Oy pohtii, rajaako 4 a §:n 2 momentissa esiin tuotu asiakassuunnitelman laatimisen yhteydessä käytävä keskustelu liiaksi sitä, missä määrin sosiaalityöntekijän kanssa on mahdollista käydä keskustelua menettelytavoista ja kasvatuseriaa-asteista, etenkin kun momentissa on lisäksi käytetty termiä ”tarpeen mukaan”. Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan sijaishuollon työskentelyssä on keskeistä tiivis ja hyvä yhteistyö lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja lapselle läheisten henkilöiden kanssa. Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan tätä vuorovaikutusta ei ole tarpeen lainsäädännöllisesti rajata.

Aineiden ja esineiden poisottaminen kasvatuksellisenä rajaamisena on hyvä säädöslisäys. Nykyinen lainsäädäntö varmasti aiheuttaa tilanteita, joissa laissa tarkoitettuja aineita ja esineitä ei oteta pois rajoitustoimenpiteen tekemisen hankaluuden vuoksi. On hyvä, että tämän toteuttamisen kynnyistä madalletaan, tämä on myös lapsen edun mukaista. Abnoy Oy toteaa kuitenkin, että kyseinen säädös on vahvasti velvoittava. Siihen ei sisälly miltään osin harkintaoikeutta, kuten osittain nykyiseen rajoitustoimenpidesäädökseen aineiden ja esineiden haltuunotosta (65 §:n 3 ja 4 momentti) sisältyy.

Abnoy Oy pohtii kriittisesti tupakkatuotteiden poisottamisen velvoittavuutta (4 b § 1 momentti, 4 c § ja 65 §). Nykyinen lainsäädäntö ei velvoita laitosta ottamaan haltuun lapsella olevia tupakkatuotteita. THL:n lastensuojelun käsikirjan mukaan harkitessa tupakkatuotteiden haltuunottoa, tulee arvioida sitä, onko haltuunotolla tilanteessa enemmän myönteisiä kuin kielteisiä vaikutuksia lapsen tilanteeseen. Abnoy Oy haluaa todeta, että tällä hetkellä erityisesti vaativan tason laitoshoidon on sijoitettuina lapsia, joiden päihteiden käyttö voi olla sillä asteella (esimerkiksi huumausaineiden riippuvuustasoinen käyttö), että nikotiinituotteiden käyttö näyttäytyy tähän peilaten suhteellisen vähäiseltä ongelmalta (tokikaan sitä mitenkään vähättelemättä). Abnoy Oy lausuu, että mikäli lainsäädäntö velvoittaa tupakkatuotteiden poisottamiseen, tämä saattaa luoda vain suurempaa kahtiajakoa ja vastakkainasettelua sijaishuollon työntekijöiden ja sijoitettujen lasten välillä. Abnoy Oy toki ymmärtää hyvin kyseisen säädöksen perustelut, mutta nimenomaisesti vakavasti päihteillä oireilevien lasten kohdalla tämän säädöksen noudattaminen saattaa aiheuttaa enemmän kielteisiä vaikutuksia lapsen kanssa työskentelyyn. Asia on sinällään vaikea, sillä perhehoidossa ja laitoshoidon perus- ja erityistasolla velvoittava tupakkatuotteiden poisottaminen on kannatettavaa ja perusteltua.

Abnoy Oy näkee hyvänä, että tunnistetaan tarve siihen, että joissain tilanteissa lapsen käyttövarojen poisottamiseen on olemassa perustellut syyt. Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan 4 b §:n 3 momentin mukainen rahavarojen poisottaminen antaa nykytilannetta paremman mahdollisuuden suojella lasta esimerkiksi velkaantumiselta, rahoihin liittyvältä hyväksikäytöltä tai rahavarojen kohdentamiselta päihteisiin. Abnoy Oy:n käsityksen mukaan lapsen omien rahojen haltuunotto on mahdollista nykyisenkin lastensuojelulain 65 §:n 3 momentin perusteella. Käytännössä kuitenkin lapsen rahavarojen haltuunottoon, etenkin käyttövarojen osalta, on ollut korkea kynnys. Joissain tilanteissa se voi kuitenkin olla perusteltua, etenkin jos lapsen tiedetään suurella todennäköisyydellä käyttävän

rahavarojaan päihteiden hankintaan. On hyvä, että lainsäädäntö tältä osin selkeytyy käytännönläheisemmäksi. Abnoy Oy haluaa vielä kuitenkin korostaa, että mikäli lapselta otetaan pois rahavaroja, on pois otetuista rahavaroista pidettävä huolellista kirjanpitoa väärinkäytön ehkäisemiseksi.

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan hallituksen esityksen säädöskohtaisista perusteluista käy ilmi aineen ja esineen poisottamisen kasvatuksellisen rajaamisen ja rajoitustoimenpiteen eroavaisuus, mutta näiden säädösten soveltaminen ja kulloisessakin tilanteessa sovellettavan säädöksen ns. valitseminen vaatii tarkkaa asiaan perehtyneisyyttä. Abnoy Oy näkee todella tärkeänä, että nopeasta aikataulusta huolimatta sijaishuollon toimijat saavat käytännönläheistä perehdytystä ja koulutusta uusiin säädöksiin ennen kuin lakimuutokset astuvat voimaan.

Hallituksen esityksen säädöskohtaisissa perusteluissa kasvatuksellisena keinona mainitaan esimerkkinä tilanne, jossa lasta pyydetään näyttämään reppunsa tai taskunsa osoittaakseen, ettei niissä ole 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä. Kyseessä ei olisi kuitenkaan rajoitustoimenpiteenä toteutettava henkilöntarkastus. Abnoy Oy haluaa tässä yhteydessä tuoda esille, että eritoten päihteillä oireileville lapsille tarkoitetuissa vaativan tason laitoshoidon yksiköissä lapset saattavat tuoda yksikköön kyseisiä aineita ruumiinonteloissaan tai kehoonsa teipattuina. Tulevillakaan lakimuutoksilla ei ole vaikutusta tähän lapsia erittäin haittaavaan menettelyyn.

Vaikka Abnoy Oy ei ota lausunnossaan sen enempää kantaa perhehoidon osalta, Abnoy Oy haluaa kuitenkin todeta, että perhehoitolain 4 §:n mukaisessa ammatillisessa perhekotihoidossa työskentelee usein myös ohjaajia perhehoitajien lisäksi. Perhehoitajilla on sijaisia heidän lomiansa aikana. 4 b §:n 1 momentista saa vaikutelman, että perhehoidossa ainoastaan perhehoitajalla on velvollisuus aineiden ja esineiden poisottamiseen kasvatuksellisen rajaamisen. Mikäli tarkoitus on, että myös muu ammatillisessa perhekodissa työskentelevä lasta hoitava henkilökunta (usein sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöitä) on velvoitettu tähän kasvatukselliseen rajaamiseen, se ei käy selvästi ilmi.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Abnoy Oy lausuu tähän jo osin kohdassa 1 a ja toteaa tässä, että ehdotus on selkeästi sijaishuoltopaikan arkea helpottava tekijä.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Ei lausuttavaa.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Ei lausuttavaa.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyyttä?

Ei lausuttavaa.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Ei lausuttavaa.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Ei lausuttavaa.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan on erittäin hyvä, että erityisen huolenpidon jakson ja sen jatkopäätöksen enimmäiskestoja pidennetään.

Abnoy Oy on huolissaan siitä, vaikuttaako kuitenkin jaksojen piteneminen samanaikaisesti siten, että jaksoille joudutaan jonottamaan pitkiäkin aikoja. Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan erityisen huolenpidon jaksolle kuuluisi lähtökohtaisesti päästä nopeasti eikä kuukausia jonottamalla. Lisäksi Abnoy Oy pohtii, vaikuttaako Valtion koulukotien valjastaminen kuntoutuksen suljetun laitospalvelun tuottajaksi siten, että erityisen huolenpidon jakson asiakaspaikat vähenevät entisestään. On tärkeää, että hyvinvointialueet tarkastelevat kriittisesti sitä, onko erityisen huolenpidon jaksojen palvelua riittävästi tarjolla.

Abnoy Oy tunnistaa pienen riskin siinä, että lakiin ja yksityiskohtaisiin perusteluihin on auki kirjattu mahdollisuus erityisen huolenpidon järjestämiseen lapsen omassa sijaishuoltopaikassa. Abnoy Oy:n näkemyksen erityisen huolenpidon palvelun tuottaminen vaatii muun muassa erityisen osaavaa, kokenutta ja hyvin resursoitua henkilöstöä, ja tilojen tulee olla siihen soveltuvat. Abnoy Oy on huolissaan siitä, ajaako erityisen huolenpidon paikkojen väheneminen ja toisaalta myös hyvinvointialueiden säästöpaineeet siihen, että erityisen huolenpidon jaksoja aletaan tuottaa laitoksissa, joilla ei ole siihen riittävät valmiudet. Lähtökohtaisesti Abnoy Oy on kuitenkin tyytyväinen siihen, että tällä lakimuutoksella voitaisiin ehkäistä lapsen pompottelua yksiköstä toiseen.

Abnoy Oy pohtii, johtaako 60 b §:n 4 momentti siihen, että lähtökohtaisesti aina lapsen lähtiessä erityisen huolenpidon jaksolle, hänen siihenastinen sijaishuoltopaikkansa irtisanotaan ns. rutiininomaisesti.

Abnoy Oy kiinnittää huomiota siihen, että 60 c §:ssä edellytetään, että laitoksessa tulee olla toiminnan edellyttämä tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilöstö. Abnoy Oy:n käsityksen mukaan ammatillisella tutkinnolla tarkoitetaan ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja. Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan säädöksen ilmaisusta ei käy selkeästi ilmi, että erityisen huolenpidon jakson toteuttavassa laitoksessa tulisi työskennellä henkilöitä, joilla on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltänyt opistoasteinen tutkinto.

Abnoy Oy pohtii, missä määrin erityisen huolenpidon jaksot vähenevät nykyiseen nähden, kun kuntouttava suljettu laitospalvelu on ns. mukana palveluvalikoimassa. On selvää, että nykyisellään erityisen huolenpidon jaksoilla on lapsia, jotka hyötyisivät kuntouttavan suljetun laitospalvelun tyypisistä pidemmästä kuntoutusjaksosta. Tämänkaltaista tukea tarvitsevia lapsia on myös vaativan tason sijaishuollon yksiköissä sijoitettuina. Abnoy Oy toteaa, että lapsen asiasta vastaavalla sosiaalityöntekijällä on iso vastuu tehdessään punnintaa eri palveluvaihtoehtojen välillä. Abnoy Oy näkee välttämättömänä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on tähän arviointityöhön riittävästi työaika ja tukea.

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan onkin tärkeää, että lapsen sijaishuoltopaikan valinta tehdään huolellisesti, jotta lapsi saa kulloinkin juuri hänen etunsa mukaisen palvelun, oli se sitten kuntouttavaa suljettua laitospalvelua, erityisen huolenpidon jakso tai vaativan tason sijaishuoltoa. On myös tärkeää, että lapsen sijaishuoltoa koskevat muutokset tehtäisiin aina myös se huomioiden, miten lapselle koituisi mahdollisimman vähän ns. seinien vaihtoa ja uusiin aikuisiin tutustumista. Tämän vuoksi on olennaista, että kaikissa sijaishuoltopaikoissa on erittäin osaavaa, perus- ja täydennyskoulutettua ja pysyvää henkilökuntaa. Koulutukseen panostamisella jo itsessään ehkäistään tilanteiden eskaloitumista, lasten oirekuvan vaikeutumista ja sijoitukseen sitoutumattomuutta. Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan on myös ensiarvoista, että henkilöstö sijaishuollon kontekstista huolimatta kohtaa lapsen tilanteessa kuin tilanteessa kunnioittavalla ja arvostavalla tavalla.

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan kyseisellä säännöksellä voidaan turvata lapsen erityistä suojelua nykytilannetta paremmin. Abnoy Oy pohtii, voisiko kuitenkin olla tarpeen, että lastensuojelulaitoksen johtaja voi jatkaa yhteydenpidon rajoittamista 30 vrk:n jälkeen.

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan 62 §:n 3 momentti vastaa hyvin sijaishuollon käytännön tarpeisiin. Se niin ikään mukailee valvontaviranomaisen 14.2.2025 ratkaisua LSSAVI/4494/2024, jossa lisäksi todetaan hallinto-oikeuden ratkaisuissaan päätyneen siihen, että yhteydenpitoa on voitu rajoittaa yksilöimättömiin henkilöihin tai henkilöpiireihin. Abnoy Oy näkee kuitenkin tärkeänä tilanteessa, jossa yhteydenpitoa rajoitetaan 62 §:n 3 momentin mukaisesti sellaisten henkilöiden osalta, joiden henkilöllisyyttä ei pystytä yksilöimään, että päätöksessä mainitaan ne 62 §:n 1 momentissa tarkoitetut henkilöt, joita yhteydenpidon rajoitus ei koske.

On hyvä, että hallituksen esityksessä todetaan, että edellä mainittua rajoitusta ei tule käyttää varmuuden vuoksi. Abnoy Oy näkee lisäksi tärkeänä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on yhteydenpidon rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimiseksi riittävästi työaikaa lapsen henkilökohtaiseen tapaamiseen ja luottamuksellisen suhteen rakentamiseen, jotta lapsen yhteydenpidon vaikutuksista esimerkiksi päihteiden käyttöön tai rikolliseen toimintaan syntyy riittävän kattava käsitys.

Abnoy Oy näkee tervetulleena lisäyksenä, että lyhytaikaisesta, enintään 30 vuorokautta kestävästä, 62 §:n 1–4 momentissa tarkoitetusta rajoittamisesta voi päättää myös lastensuojelulaitoksen johtajan lisäksi myös johtajan sijainen. Tämä päätöksenteko-oikeutta koskeva lisäys selkeyttää nykyistä käytäntöä. Tosin Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan johtajan sijainen-nimike vaatii valvontaviranomaisten yhteistä määrittelyä siitä, mitä se käytännössä tarkoittaa. Käytännössä sijainen-nimikkeen voi tässä yhteydessä tulkita hyvin löyhästikin. Tyypillisesti johtajan sijainen on asuinyksikön vastaava ohjaaja, joka sijaistaa käytännössä johtajaa tämän vuosilomien tai pidempien poissaolojen aikana ns. sijaissopimuksen kautta.

Abnoy Oy haluaa todeta, että lastensuojelulaitoksissa on tilanteita, joissa johtaja tai hänen sijaisensa (usein vastaava ohjaaja) ei pääsääntöisesti ole paikalla, esimerkiksi viikonloppuisin tai yöaikaan. Siksi on tärkeää, että yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös tehdään hyvinvointialueen sosiaali- ja kriisipäivystyksen viranomaisen (muissa kiireellisissä tilanteissa 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä) toimesta myös näinä aikoina, mikäli rajoittamisen perustelut täyttyvät.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan kyseinen säädös on merkittävä uudistus nykyiseen käytäntöön nähden. Abnoy Oy toteaa, että mikäli kameravalvonnan mahdollisuus ulottuisi lainsäädännön myötä myös yksikön yleisiin/yhteisiin tiloihin, on ehdottoman tärkeää, että sillä ei kuitenkaan korvata hoito- ja kasvatushenkilökunnan välitöntä läsnäoloa, vaan sillä ensisijaisesti tavoiteltaisiin asiakas- ja työturvallisuutta uhkaavien tilanteiden jälkikäteisselvittämisen helpottamista sekä asianosaisten oikeusturvan toteutumista.

Abnoy Oy näkee, että kyseisellä uudistuksella sijaishuoltoon sijoitettua lasta pystytään suojelemaan aiempaa paremmin. Kameravalvonnan käyttämiselle tulee kuitenkin olla erityiset asiakasprofiilista nousevat asiakas- ja työturvallisuuteen liittyvät tarpeet ja välttämättömyys tulee olla tarkoin perusteltua, koska kameravalvonnalla mennään merkittävästi perustuslaissa säädetyn henkilön yksityisyyden suojan ja kotirauhan alueelle.

Abnoy Oy näkee kameravalvonnassa myös sen edun, että se saattaisi ennaltaehkäistä lasten välisiä ristiriitatilanteita ja turvatonta keskinäistä kanssakäymistä niissä tilanteissa, kun henkilökuntaa ei ole välittömästi läsnä.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan kyseisellä säännöksellä voidaan turvata lapsen erityistä suojelua nykytilannetta paremmin, mikäli aineiden ja esineiden poisottaminen toteutetaan mahdollisimman hyvin lapsen fyysinen ja psyykkisen turvallisuus huomioiden.

Abnoy Oy kuitenkin toteaa, että kyseiseen pykälään sisältyvä oikeus käyttää välttämättömiä voimakeinoja edellyttää tarkoituksenmukaista koulutusta ja huolellista ohjausta, koska tämänkaltaisesta menettelystä ei ole nykyainsäädännössä säädetty.

Abnoy Oy näkee, että aineiden ja esineiden poisottaminen rajoitustoimenpiteenä fyysisiä voimakeinoja käyttämällä vaatii tapahtumahetkellä useamman työntekijän läsnäoloa. On aivan eri tilanne molempien osapuolten turvallisuuden kannalta lähteä ottamaan vastustavalta lapselta pois ainetta tai esinettä tilanteessa, jossa on yksi-kaksi työntekijää, kuin tilanteessa, jossa on useampia työntekijöitä.

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan on hyvä asianosaisten oikeusturvan kannalta, että voimankäytöstä tulee laatia kirjallinen selvitys.

66 § Henkilöntarkastus

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan tämäkin rajoitustoimenpide on tärkeä työväline sijoitettujen lasten suojelemiseksi ja sillä voidaan turvata lapsen erityistä suojelua nykytilannetta paremmin.

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan, kun kyseessä on huumeidenkäytön vuoksi sijoitettu lapsi, olisi tärkeää, että lainsäädännössä ei rajattaisi henkilöntarkastuksen toteuttamista tilannekohtaiseen ”perusteltuun syyhyn epäillä”. Olisi vakavasti päihteillä oireilevien lasten edun mukaista ja välttämätöntä heidän suojelemisekseen, että heidän kohdallaan henkilöntarkastus voitaisiin toteuttaa ns. satunnaisesti mukana kulkeutuvien huumausaineiden löytämiseksi.

On hyvä, että pykälään lisätään mahdollisuus metallinilmaisimeen tai muuhun vastaavaan tekniseen laitteeseen, sillä sen avulla teräaseiden ja muiden vastaavien esineiden kuljettaminen laitokseen hankaloituu, mutta vakavasti päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelyyn se ei varsinaisesti tuo lisäarvoa.

Abnoy Oy haluaa tuoda esille pohdintansa siitä, eikö päihteillä oireilevien lasten sijaishuoltoyksikössä voisi madaltaa kynnystä käyttää huumekoiria, mikäli on epäily, että yksikön tiloissa on huumausaineita piilotettuina.

Abnoy Oy toivoo lisäksi ohjausta siitä, miten toimitaan lapsen kieltäytyessä henkilöntarkastuksesta.

66 a § Henkilönkatsastus

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan kyseinen säännös ei erityisemmin edistä lasten erityistä suojelua sijaishuollossa nykylainsäädäntöön nähden.

Abnoy Oy näkisi perusteltuna, että lapselle, jonka sijoituksen syy painottuu vakavaan päihteidenkäyttöön, olisi mahdollisuus tehdä henkilönkatsastus ilman nykylainsäädännön tarkoittamaa tilannekohtaista perusteltua syytä. Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan vakavasti päihteillä oireilevien lasten edun mukaista on, että heidän kohdallaan voitaisiin sijaishuollon aikana tehdä vähintäänkin suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia, jos se on välttämätöntä lapsen suojelemiseksi (mukaillen 72 §:n 3 momenttia). Abnoy Oy näkee, että näin lapsi voisi osoittaa päihteettömyyttään, terveydenhuollon kuormitus vähenisi ja lapsen psykiatriseen hoitoon pääseminen voisi helpottua.

Abnoy Oy toivoo lisäksi ohjausta siitä, miten toimitaan lapsen kieltäytyessä henkilönkatsastuksesta.

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Abnoy Oy näkisi perusteltuna, että lapselle, jonka sijoituksen syy painottuu nimenomaisesti vakavaan päihteidenkäyttöön ja/tai väkivaltatekoihin, olisi mahdollisuus tehdä huoneen tarkastaminen ilman nykylainsäädännössä tarkoitettua tilannekohtaista perusteltua syytä. Abnoy Oy näkee tältä osin riittävänä rajoituksen perusteluna, että lapsen viimeaikainen historia ja käytös viittaavat suurella todennäköisyydellä mahdolliseen päihteiden tai vaarallisten aineiden tai esineiden hankintaan ja/tai käyttöön.

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan kyseinen säännös on tarpeellinen, mutta se ei sinällään turvaa sijoitettujen lasten suojelua nykytilannetta paremmin. Toki on hyvä, että lakiesitys velvoittaa sosiaalityöntekijää nimenomaisesti toistuvissa kiinnipitotilanteissa arviointityöhön. Tämä lisäys mahdollistaa näissä tilanteissa vuoropuhelun sijaishuoltopaikan, asianosaisten ja sosiaalityöntekijän kesken.

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan on hyvä, että kyseistä säännöstä on ns. ajantasaistettu ja osin tarkennettu. Abnoy Oy:lle kysymyksiä herättää, mitä tarkoitetaan ”kiinnipitämisen tarkoituksen

toteuttamiseksi välttämättömillä voimakeinoilla”. Tämä ilmaisu saattaa aiheuttaa sijaishuoltopaikoissa monenlaisia tulkintoja. Abnoy Oy näkeekin hyvänä, että hallituksen esityksen säädöskohtaisissa perusteluissa on tuotu esiin, että henkilökunnan on osattava turvallinen kiinnipitotekniikka. Abnoy Oy näkee välttämättömänä myös sen, että henkilökunnalla on kuitenkin ensisijaisesti käytössään ennakkoinnin, vuorovaikutuksen ja riittävän resursoinnin keinoja, joilla itsessään välttää kiinnipitoon ajautuminen.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan tämä säädöslisäys auttaa suojelemaan lasta nykyistä tilannetta paremmin.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan kyseinen säädös auttaa suojelemaan lasta nykysäädöstä paremmin. Säädökseen tehdyt täsmennykset ovat hyviä ja käytännön haasteisiin vastaavia. Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan on tärkeää, että lainsäädännössä määritellään selkeästi kunkin toimijan toimivalta luvatta laitoksesta poissaolevan lapsen etsintään ja palauttamiseen liittyvässä toiminnassa. Tällä estetään asian pompottelu, turhat viiveet sekä myös tilanteet, joissa lasta ei saada toimitettua takaisin laitokseen epäonnistuneen sijaishuoltopaikan ja eri viranomaisten välisen yhteistyön tuloksena.

Abnoy Oy näkee aiheellisena muutoksena sen, että lapsen palauttamisesta ei enää tehtäisi kirjallista päätöstä, vaan huolehditaan etsinnän ja palauttamisen huolellisesta dokumentoinnista lapsen asiakasasiakirjoihin ja selvityksen tekemisestä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan sijaintitietojen käyttäminen lasten etsinnän tukemisessa on hyvä ja toivottu uudistus.

69 b § Lapsen kiinniotto

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan säädöslisäyksellä on hyvä tarkoitus, mutta se jää osin epäselväksi ja vahvasti tulkinnanvaraiseksi. Abnoy Oy:n mielestä pykälään kirjattu kiinnipito on kirjattu vaikeaselitteisesti säädöksen yksityiskohtaisiin perusteluihin. Kiinnipidosta kerrotaan, että se tarkoittaa lähtökohtaisesti kevyttä fyysistä taluttamista, mutta kuitenkin pykälässä mahdollistetaan fyysisten voimakeinojen käyttäminen.

Abnoy Oy yhtyy hallituksen esityksessä todettuun siitä, että kun kiinnipito sallittaisiin jatkossa myös laitosalueen ulkopuolella, mahdolliseen voimankäyttöön liittyvät osaamistarpeet korostuvat. Abnoy Oy haluaakin vastuullisena sijaishuollon palveluntuottajana korostaa henkilöstön lisäkoulutuksen tarpeellisuutta erityisesti niiden rajoitustoimenpiteiden osalta, joissa voimankäyttö olisi lain puitteissa mahdollista.

Abnoy Oy näkee lisäksi riskejä siinä, jos laitoksen henkilökunnalle ja sosiaalihuollon viranomaisille annetaan oikeus päästä asuntoon tai muuhun olinpaikkaan. Tämä voi käytännössä tarkoittaa sitä, että virka-apua poliisilta ei näihin tilanteisiin enää tosiasiallisesti saataisi, vaikka tilanteessa arvioitaisiin asuntoon/ olinpaikkaan menemisen olevan uhkaavaa tai jopa vaarallista. Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan ainakaan lastensuojelulaitoksen henkilökunnalle ei tulisi antaa oikeutta päästä yksityisasuntoon tai muuhun olinpaikkaan turvallisuusriskien vuoksi, vaan tässä tilanteessa poliisilta tulisi saada virka-apua.

Abnoy Oy pohtii, miten lasta kiinniottaessa mahdollinen henkilöntarkastus voidaan käytännössä toteuttaa niin, että lapsen intymiteettisuoja ja fyysinen koskemattomuus toteutuu 66 §:ssä säädetyn mukaisesti.

Abnoy Oy pohtii, olisiko pykälässä käytettävä termi ”lasta etsivä henkilö” korvattavissa selkeyden ja yhdenmukaisuuden vuoksi termillä ”laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö”.

Abnoy Oy haluaa lisäksi tuoda esille, että 69 §:n 3 momentissa käytetään termiä haltuun ottaminen, vaikka laissa käytetään muutoin termiä pois ottaminen. Lisäksi momentista ei käy selkeästi ilmi, että onko aineiden poisotto sekä 65 §:n mukaisena rajoitustoimenpiteenä että 4 b §:n mukaisena kasvatuksellisenä rajaamisena käytettävissä. Tosin kyseisen momentin yksityiskohtaisista perusteluista käy ilmi, että voimakeinoin toteutettava haltuunotto ei ole mahdollista tässä tilanteessa.

Lapsen etsintää hoitavat tällä hetkellä tosiasiallisesti ainoastaan sijaishuoltopaikat. Tämän vuoksi on tärkeää huolehtia myös siitä, että sijaishuoltopaikat saavat toiminnalleen täyden lain ja viranomaistuen.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Abnoy Oy näkee tämän säädöksen tarpeellisenä. Voimassa oleva tulkinta, että lapselle saa tehdä henkilöntarkastuksen autossa, on todellinen vaaratekijä. On hyvä uudistus laajentaa tätä myös kulkuneuvon välittömään läheisyyteen. Laajenemisen soisi olevan vielä suurempi, sillä usein ajoneuvon läheisyyteen on matkaa lapsen löytöpaikalta. Lapsen ja työntekijöiden matkalla autolle olisi hyvä, että henkilöntarkastus olisi jo tehtynä ja mahdolliset henkilön vahingoittamiseen tarkoitetut esineet olisivat näin ollen poistettu lapselta.

Joiltain osin säädös näyttäytyy epäselvänä. Esimerkiksi ”lisäksi lapsen hallussa olevat 65 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitetut aineet ja esineet saadaan kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi ottaa kuljettamisen ajaksi lasta kuljettavan henkilön haltuun”. Terminä haltuun otto eroaa tässä lainsäädännössä muutoin käytettävästä termistä ”pois ottaminen”. Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että kuljettamisen yhteydessä haltuunottoa ei voida tehdä, jos lapsi vastustaa tilanteessa toimia. Tämä saattaa aiheuttaa sekaannusta.

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Ei lausuttavaa.

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisesta ja kuljettamisesta

Abnøy Oy näkee hyvänä ja tarpeellisenä, että myös lastensuojelulaitoksesta voidaan tehdä virka-apupyyntö. Lasten etsinnöissä tilanteet tulevat eteen nopeasti ja on äärimmäisen tärkeää, että lastensuojelulaitoksen työntekijöillä on oikeus pyytää virka-apua suoraan poliisilta. Etsintää tekevät henkilöt ovat asiantuntijoita etsittävien sijoitettujen lasten asioissa. Tätä arviota on erittäin vaikea tehdä sosiaalipäivystyksestä tai muusta instanssista.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Ei lausuttavaa.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Ei lausuttavaa.

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Ei kanta

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

Ei lausuttavaa.

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

Ei lausuttavaa, katso kohta 8.

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Abnoy Oy on sitä mieltä, että uudistukset ovat pääosin aiheellisia. Abnoy Oy haluaa kuitenkin esittää huolensa siitä, että välttämättömien voimakeinojen käyttö voi aiheuttaa sijaishuollossa vastakkainasettelun vahvistumista. Abnoy Oy näkee myös realistisena uhkana, että niistä voi pahimmillaan tulla myös jonkinlainen työmenetelmä yksiköille, joissa lasten arvostava kohtelu ja kunnioittava kohtaaminen eivät ole ensisijainen työryhmän työskentelyä yhteisesti ohjaava arvo.

Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan lakiesityksessä olisi voitu huomioida enemmän sitä, että sijaishuoltoa toteutetaan hyvin erilaisissa ympäristöissä ja erilaisista asiakasprofiileista käsin. Valtaosa kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista kasvaa hyvin kodinomaisissa ympäristöissä esim. toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa, kun taas hyvin pieni osa tarvitsee vaativan tason, puhumattakaan erityisen huolenpidon tai suljetun laitospalvelun kaltaista palvelua. Niin ikään perustasolla annettava laitoshoido on aivan eri asiakasprofiilille tarkoitettua palvelua kuin vaativan tason laitoshoido. Vaativalla tasolla lasten päihdekäyttö voi olla moninaista ja siihen usein liittyy rikollinen elämäntapa ja väkivaltainen käytös. Perustason laitoshoidossa lapsella saattaa olla satunnaisia päihdekokeiluja ja kiinnostusta nikotiinituotteisiin.

Abnoy Oy kiinnittää huomiota esityksessä sivulla 53 todettuun, että ”nykytilanteessa monilla hyvinvointialueilla on vaikeuksia löytää vaativaa laitoshoidoa tarvitseville lapsille sopivaa ja pysyvää sijaishuoltopaikkaa. Sijaishuoltopaikan vaihdoksista ja lasten toistuvista luvattomista sijaishuoltopaikasta poistumisista aiheutuu paljon hallinnollista työtä ja kustannuksia paitsi lastensuojelun sosiaalityölle, myös muille viranomaisille kuten poliisille. Suljetumman ja vaikuttavamman palvelun myötä nämä kustannukset vähenisivät.” Abnoy Oy:n näkemyksen mukaan tähän pulmaan pystytään vaikuttamaan antamalla sijaishuollon yksiköille nykyistä enemmän työkaluja. Abnoy Oy pohtii sitä, että etenkin vaativan tason laitoshoidossa kohdataan usein samanlaisia ilmiöitä kuin erityisen huolenpidon jaksoilla tai kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa. Olisi erityisen tärkeää, että myös vaativan tason laitoshoidossa olisi aidosti käytettävissä kaikki ne keinot, joilla saada päihteet pysymään poissa yksiköistä. Esimerkiksi lasten satunnainen/rutiininomainen henkilönkatsastus, henkilöntarkastus tai lapsen huoneen tarkastus päihteiden löytämiseksi voisivat olla tällaisia keinoja. Tällä voitaisiin edistää myös sitä, että vaativalle tasolle sijoitetut lapset eivät joutuisi vaihtamaan sijaishuoltopaikkaa lähtökohtaisesti suljetumpaan ympäristöön.

Abnoy Oy kiinnittää huomiota hallituksen esityksen sivulla 48 todettuun koskien suljettua laitospalvelua: ”Suljetun laitospalvelun sijoituksen ajaksi lapselta otettaisiin myös pois viestinnän mahdollistavat laitteet ja muut välineet, jotta erilaisia sosiaalisen median alustoja tai viestintäsovelluksia hyväksikäyttäen lapsi ei voisi jatkaa itseään tai muita vaarantavan tai rikollisen toiminnan harjoittamista. Laitoksen päihteettömyyden turvaamiseksi tämä on välttämätöntä. Älypuhelimet on tunnistettu haitallisiksi myös kuntoutusprosessin ja lapsen sijaishuollossa asetettujen tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Kun viestinnän mahdollistavat laitteet on otettu lapselta pois, lapsen yhteydenpito on turvattava muilla tavoin. Yhteydenpidon rajoittamisesta on säädetty erikseen.” Abnoy Oy haluaa tuoda tässä kohtaa esille, että myös vaativan tason sijaishuollon yksiköihin on sijoitettuina lapsia, joiden kohdalla älypuhelimien käyttö (rajoitustoimenpiteiden ulkopuolisena aikana) mahdollistaa päihteidenkäytön jatkumisen.

Abnoy Oy tuo tässä yhteydessä esille, että Abnoy Oy toivoo lisäksi seuraavia asioita selkiytettävän valtakunnallisen yhdenmukaisen ohjeistuksen muodossa:

- Ulko-ovien lukitsemisen mahdollisuus, mikäli lapsille mahdollistetaan ulospääsy.
- Eristystilaa koskevan ohjeistuksen yhtenäistäminen.
- Lain muutoksien astuessa voimaan ja lupa- ja valvontaviraston aloittaessa samanaikaisesti toimintansa, kaikki toimijat valtakunnallisesti olisivat samalla viivalla lain tulkinnan suhteen.

Lyytikäinen Mervi
Abnoy Oy